

Kelimeler ve Kalemler
Edebiyat Sosyolojisinin Edebî
Mümkinâtı

Taner TATAR

2018

phoenix

Bu kitabın yayın hakkı PHOENİX YAYINEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Kelimeler ve Kalemler Edebiyat Sosyolojisinin Edebî Mümkinâtı
Taner TATAR

Yayınevi Editörü: Fatma Gedikođlu Üstün
Kapak Tasarımı ve Sayfa Düzeni: Gamze Uçak

©Phoenix Yayınevi Tüm Hakları Saklıdır.

Nisan 2018, Ankara

ISBN No: 978-605-9801-82-9

Phoenix Yayınevi-Ünal Sevindik

Sertifika No: 11003

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@phoenixkitap.com

http://www.phoenixyayinevi.com

Baskı:

Tarcan Matbaacılık Yayın. San.

Sertifika No: 25744

İvedik köy mah. İvedik cad. No: 417/ A

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 384 34 35

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0 (312) 419 97 81 pbx

Faks: 0 (312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

http://www.siyasalkitap.com

Kelimeler ve Kalemler
Edebiyat Sosyolojisinin
Edebî Mümkinâtı

Taner TATAR

2018

TEŞEKKÜR

*“Yüce Mevlâ'nın rahm-i ilahisinde karındaş olarak
nutfelenmekle müftehir olduğum”,
gönlüme damlayan şiirleriyle ilhâm aldığım,
esere önsöz yazma lütfunda bulunan
Kıymetli Ağabeyim, ehl-i dîl Erdal Çakır'a;*

*Latif davetiyle, edîblerin bahçesi Bizim Külliye Dergisi'nde
kelimelerime yer veren,
kalem tutan elime güç katan,
Üstad Nazım Payam'a*

TEŞEKKÜRLERİM BÂKÎDİR.

*Atıfta bulunurken kelimelerimin acziyetini hissettiren
ehl-i dîle
SELAM OLSUN.*

*Cümle eserin yegâne müessiri olan
Yüce Mevlâ'ya
HAMD OLSUN.*

ÖNSÖZ

İnsan, Allah'ın yeryüzündeki kelimesi, âlemin de cümlesidir. Yaratandan yaratılana doğru kurulmuş en uzun cümledir insan. Ehl-i dîl gayet iyi bilir ki, kalemle insan yaşıt kılınmıştır. Yine ehl-i dîl bilir ki, 'kalem', kelime sûretindeki insan, insan ise kelimedede vücut bulmuş kalemdir. (Bu meyanda Te'lif'ini, 'Kelimeler ve Kalemler' ismiyle tesmiye eden Müellif'e selâm olsun).

Kendi yaşıyla emsâl görülemeyecek uzun bir ömre sahiptir insan. Hatta mevcûdâtın toplam yaşından daha büyük bir ömürle mükerrerem ve müzeyyen kılınmıştır. Bir çiçek kokusunun içimize yürüyen seyahatinin yaşını hesaplayabilecek bir kalem var mıdır? Bir annenin çocuğunu mühürleyen bakışındaki kuşatıcılık, hangi dairevî döngünün içine sığdırılabilir? Yüce Yaratıcı, en büyük vahyini yani insanı kendi eliyle indirmiştir âleme, sözünü ise Melek'le. Ne muhteşemdir hem kendisine hem de âleme indirilen insan ve 'indirilen'e giydirilen mana. 'Söz'ü bile hayretler içinde bırakan o vecîz muamma döner de şunu söylerse ne lâzım gelir: İnsan mükevvenâta vahyedilmiş kalem, kalemden sadrolunan satırlar da mükevvenâta yazılmış/yazdırılmış olan muhtevadır.

Bilindiği üzere her kitaba bir önsöz, kalemin şükür cümlesinden, kalem erbabının da adetindedir. Bu, Âdem Peygamber'in isimleri ve isimlerin mahiyetlerini meleklere arzından bu yana devreden bir ilahi gelenektir. Fatıha sûresi de Şanlı kitabımız Kur'an-ı Mübîn'in önsözü niteliğinde değil

midir? Fatiha'nın, malûm olduğu vechile, ilk kelimesi 'hamd'dir. 'Hamd' de ilahî tecellilerin önsözüdür.

Peki, insan neyin önsözüdür?

İnsan sûresinin ilk ayeti, bu soruya pek güzel bir cevap teşkil etmektedir: "İnsan, üzerinden bir şu kadar zaman gelip geçtiği halde, henüz adı konulmamış bir varlık değil miydi?". 'Ol' emrinden, varlık sahnesine çıktığı âna kadarki 'o zaman' neye tekabül etmekteydi? İnsan yazılmaktaydı. Yazanı ve yazılanı kendinde cem edecek bir kalem, bir kelime olmak üzere yazılmaktaydı. Dolayısıyla önsöz faslı bitirilmiş olan insan, hem kendine hem de bütün yaratılmışlara yeni bir önsöz olmak üzere, Allah'ın öğrettiklerini heceleme sûretiyle kelimeye dönüştürmekle memur kılınmıştı artık.

Buraya kadar söylenenlerin şah kelâmı şu olmalıdır: 'Önsöz'ü de 'sonsöz'ü de olmayan sadece Allah'tır.

'Kelimeler ve Kalemler', Prof. Dr. Taner TATAR'ın, akademik müktesebatını da hamuruna katarak yoğurduğu özgün bir kelime ülkesidir. Taşını kanatan, toprağına ruhunun şerbetini akıtan yüksek bir bilincin türküsüdür 'Kelimeler ve Kalemler'. Şiirsel bir ifadeyle dillendirecek olursak Müellif bize şöyle seslenmektedir: Dâne hesabı yapanların pazarı değildir pazarımız.

Prof. Dr. Taner TATAR, bu çalışmasında kelimenin çilesinden bahsetmektedir. Tasavvufî bir bakış açısıyla belirtmek gerekirse, çilesini doldurmayan kelimenin hânûmânını terkle der be diyâr olacağı ve aslına dönebilmesinin de ancak katı bir nefis tezkiyesiyle mümkün görüldüğü üzerinde büyük bir hassasiyetle durmaktadır. Bu kelime aynı zamanda bizatihî insandır.

Yazarımızın, Kitabı boyunca zengin bir anlatımla ortaya koyduğu mes'eleler, bir lahzada bakıp geçebileceğimiz mes'eleler değildir. Uzun bir tefekkürün, ayaklarına kara sular imiş çileli bir yürüyüşün, dumanı tüten gecelerin, kırıpik

yummamış sabahların iliğinden süzülerek dimağa akan ve akıtılan metinlerden müteşekkildir.

Kelimeler ve Kalemler'den aktaracağım şu cümleler sanırım meramımı en iyi bir biçimde ifade etmektedir:

"Dostluk kavramı, içerisinde bâkî olmayı barındırırken, yenilik peşinde koşan insan, eskinin her şeyinden sıkıldığı için dostluğu da eskimişliğe mahkûm ederek yeni arkadaşlıklar arama sevdasıyla büyük bir güvensizlik ortamında, anlık ilişkiler kuruyor. Küçük meselelerde, kullanıp atmaya alıştığı bütün diğer şeyler gibi, arkadaşımı da atabiliyor. Zamanın icaplarına uyayım endişesiyle asırlık çınarları devirmekten bir lahza çekinmeyip, yerine iklimi belli olmayan körpeçik fidanlar dikeyiyor, lâkin onun da gelişip serpilmesine sabredmeden kökünden söküp atıyor. Reklamlarda ifadesini bulan şekliyle hâlâ annesinin margarinini kullanmaktan utanıyor, her seferinde -aslında çok eski bir kelime olmasına rağmen- başına yeni bir "yeni" eklenen ürünlere yöneliyor. Mümkün olsa sadece annenin margarinini değil bizatîhi annenin kendisi de değiştirilecek. Öyle ya siz hala eski annenizi mi kucaklıyorsunuz! Ve çocukluk yıllarımda duyduğum o ses: "Eskimiş çoraplarınızı atın jil geliyor".

Ne acı ve ne denli çarpıcı bir tespittir 'sadece margarinini değil, mümkün olsa kendisi de değiştirilecek olan anne'.

Neredeyizdir biz? Muhayyel ve ütöpik öyle mi? Hani biz bir kelimeydik. Ayakları yere basan, Türkistan, Fergana, Mâverâünnehir'de mayalanıp, Horasan'a, Mezopotamya'ya, Anadolu'ya, Balkanlar'a, Allah'ın, Kalem sûresinden damlayan mürekkebiydik.

Ne olmuştur bize? Neler olmaktadır?

Efendimiz Ahmed Yesevî ile Türkçe Allah dediğimiz, Efendimiz Yûnus Emre ile Türkçe besmele çektiğimiz o demler, bugün sadece ağıt olarak ünlediğimiz cümleler midir gazel düşen bağ(r)ımızda.

Yüce Mevlâ'nın rahm-i ilahisinde karındaş olarak nutfelemekle müftehir olduğum Prof. Dr. Taner TATAR'ın 'Kelimeler ve Kalemleri', bize ne olmuştur; neler olmaktadır soru-

larına vukufiyetle açıklık getiren ve neler olacaktır sorusuna da bir cennet projeksiyonuyla yol gösteren hacim ve parlaklıktadır.

Kelâma düğüm atmadan söylenmesi gerekeni söyleyip çekilelim:

Prof.Dr. Taner TATAR'ın 'Kitab'ı, alanı edebiyat olmadığı halde, formasyonu ne olursa olsun, her formasyonun içinde bulunması gereken edebî ve 'edîb'in mutlaklığına dikkat çekmesi ve edebî olanın sadece edebiyatla ilgili metin ve eserlerle sınırlı olamayacağını göstermesi bakımından da son derece dikkate değer önemli bir eserdir. Ama bu çalışmanın, Müellifimizden benzer çalışmaları bir külliyat oluşturacak şekilde te'lif beklentisi oluşturduğunu da kaydetmiş olalım.

İlk söz ve son söz, hamde layık olan Allah'ındır.

Erdal Çakır

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	5
Önsöz	7
İlk Kelimeler	13
Yüz Yüze Muhabbet: Edebiyatın Topluma ve Toplumun Edebiyata Bakan Yüzü	15
Edebî Gerçeklik	31
Edep Bahçesinde Yeşeren Düşler	41
Geçmişin Hayaline Yatıp Geleceğin Rüyasına Uyanmak	51
Ufka Bakan ve Ufukta Beliren Kelimeler	59
Kelimelerde Âşikâr Olan Gelenek	69
Edebiyatın Zamanından Zamanın Edebiyatına Değişim	81
Tarihin Edepli Canı	93
Ya Seyahat	107
Şiire Bal, Şaire Hemhal Olmak	113
Şehir ve Edebiyat	123
Şairin Kelimelerinde İzhar Olan Şehir	131
Şehirde Tükenen Kelimeler	145
Kahraman ve Kadın	157
Kimliğimi Kaybettim Hükümsüzdür	169
Edebiyat ve Hayvanat	183
İletişim Çağında Edebiyat: Işığın Arkasındaki Karanlık ve Karanlıkta Yakılan Çıra	199
Aşık-ı Sâdık Züleyha, Mecnûn'un Ancak Adı Var	209
Netice	217
Seçilmiş Kaynakça	219

İLK KELİMELEK

*Gül-i gülzâr-ı kelâm-ı kadîm
Bismillâhirrahmânirrahîm.*

*Mürekkepler yaladım;
Kalemin gözünden sağanak,
Tuzunu yarama bastım.
Siyah kirpiklerde,
Harflerin hüznünlü kıvrımlarını takip ettim.
Nemi kurumamış sayfaların yüreğinden,
Harf harf kelimelerin oklarını çektim,
Kalemlerin kara bahtını,
Gözüme sürme diye çektim.*

*Mürekkepler tattım;
Hasreti içine çekmiş kalemlerden,
Benzi sararmış yapraklara,
Sıkıla sıkıla damlayan taneleri,
Gözümünden boşaltıp, sele çevirdim.*

*Mürekkepler tattım;
Sevdayı karayazmış,
Kar tenli sayfalara,
Ümidi içine hapsetmiş dikenli telden harfleri,
Gözümün karasıyla sardım.*

Mürekkepler tattım;
Hak'kı inkâr eden,
Harflerden putları aldım,
Hakikati gören gözümün nuruyla,
Secdeye kapattım.

Mürekkepler tattım;
Coşkusunu kaleme sığdıramayan,
Boş bulduğu meydana fıskırıp,
Omuz omuza halay çeken harfleri,
Göz kapaklarımla selamladım.

Mürekkepler tattım;
Okkanın bağrından çekilen,
Kâğıdın teline serilip,
Türküler söyleyen yanık harfleri,
Gözümün yaşıyla söndürdüm.

Mürekkepler tattım;
Kendinden habersiz,
Başkasına sevgisiz,
Kâğıda merhametsiz
Saldıran
Kalemin gölgesine sığınmış cılız harfleri,
Gözümün perdesini indirerek noktadım.

Ve mürekkepler boşalttım,
Tattığım her tadı birbirine kararak.

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

- ALVER, Köksal: Edebiyat Sosyolojisi, Ankara, Hece Yayınları, 2012.
- ALVER, Köksal: Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri, Hece Yayınları, Ankara, 2004.
- ALVER, Köksal: Sosyoloji Okumaları Kılavuzu, Hece Yayınları, Ankara, 2012.
- ASYA, Arif Nihat: Kökler ve Dallar, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.
- AYTAÇ, Gürsel: Genel Edebiyat Bilimi, Papirüs Yay., İstanbul, 1999.
- AYTAÇ, Gürsel: Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi, Say Yay., İstanbul, 2003.
- BARTHES, Roland: Göstergebilim İlkeleri, (Çev. B. Vardar-M. Rifat), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.
- BEYATLI, Yahya Kemal: Kendi Gök Kubbemiz, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul.
- BİLGEGİL, Mehmet Kaya: Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Salkım-söğüt Yayınları, 2015.
- CALASSO, Roberto: Edebiyat ve Tanrılar, (Çev. A. Fethi), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.
- CANETTI, Elias: Edebiyatçılar Üzerine, (Çev. G. Aytaç), Payel Yayınları, İstanbul, 2007.
- ÇAKIR, Erdal: Hû, Hece Yayınları, Ankara, 2013.
- ÇAKIR, Erdal: Sultana Mektuplar, Hece Yayınları, Ankara, 2011.

- ÇAKIR, Erdal: Hüznün Efendisine, Hece Yayınları, Ankara, 2013.
- ÇAKIR, Erdal: Sır Gölgeleleri, Hece Yayınları, Ankara, 1998.
- Dede Korkut Hikâyeleri, (Haz. O.Ş. Gökyay), Kabalcı Yayınevi, 2014.
- DERRIDA, Jacques: Göstergibilim ve Gramatoloji, (Çev. T. Akşin), Afa Yayınları, İstanbul, 1994.
- DURALI, Teoman Ş.: Sorun Nedir?, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- EAGLETON, Terry: Edebiyat Kuramı Giriş, (Çev. T. Birkan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- EAGLETON, Terry: Edebiyat Olayı, (Çev. B. Yüce), Sel Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- ERSOY, Mehmet Akif: Safahat: Birinci Kitap, Haz. Ömer Rıza Doğrul, (20. baskı), İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986.
- EICHENBAUM, Boris: Edebiyat Kuramı, Rus Biçimciliği, (Çev. S. Umran), Yaba Yayınları, Ankara, 1994.
- ELIOT, Thomas Stearns: Edebiyat Üzerine Düşünceler, (Çev. S. Kantarcıoğlu), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- ESCARPIT, Robert: Edebiyat Sosyolojisi (Çeviren: Âli Türkay Yazıcı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.
- FUZULÎ: Leyla ve Mecnun, (Haz. M.N. Doğan), YKY, İstanbul, 2004.
- GADAMER, Hans Georg: "İnsan ve Dil (1966)", İnsan Bilimlerine Prolegomena Dil, Gelenek ve Yorum (Der. ve Çev. H. Arslan), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- GADAMER, Hans Georg: Hakikat ve Yöntem, (Çev. H. Arslan), Paradigma Yayınları, 2009.
- GOETHE: Faust, (Çev. A. Çankırılı), Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.
- GÖKALP, Ziya: Kızılalma, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2017.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki: Alevî-Bektâşî Nefesleri, Yükselen Matbaası, İstanbul, 1963.

- GÖLPINARLI, Abdalbâki: Divan Edebiyatı Beyanındadır, Marmara Kitabevi, İstanbul, 1945.
- GÖLPINARLI, Abdalbâki: Nedim Divanı, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1951.
- GÖLPINARLI, Abdalbâki: Yunus Emre-Hayatı ve Bütün Şiirleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013.
- GRISEBACH-MAREN, Manon: Edebiyat Biliminin Yöntemleri, (Çev. A. Ünal), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1995.
- HADOT, Pierre: Wittgenstein ve Dilin Sınırları, (Çev. M. Erşen), Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2011.
- HÂFİZ: Hâfız Divânı, (Çev. H. Kırilangıç), Kapı Yayınları, İstanbul, 2013.
- HOCA AHMED YESEVÎ: Divân-ı Hikmet, (Haz. H. Bice), H Yayınları, Ankara, 2016.
- İNALCIK, Halil: Şâir ve Patron, Ankara, Doğu Batı Yayınevi, 2003.
- İNAM, Ahmet: Denemenin Ardında, Edebiyat Yazıları, Hece Yayınları, Ankara, 2003.
- KAPLAN, Mehmet: Şiir Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1998.
- KAPLAN, Mehmet: Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- KAPLAN, Mehmet: Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- KARAKOÇ, Sezai: Hızır ile Kırk Saat, Diriliş Yayınları, 2012.
- KARPAT, Kemal H.: Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum, Timaş Yayınları, İstanbul, 2009.
- KISAKÜREK, Necip Fazıl: Çile, Büyük Doğu Yayınları, 2000.
- KOCA, Osman: Namık Kemal'den Seçme Şiirler (Osmanlıca-Türkçe), Beyan Yayınları, İstanbul, 2018.
- KOÇ, Yalçın: Anadolu Mayası, Cedit Neşriyat, Ankara, 2007.

- KÖSEMİHAL, Nurettin Şazi: "Edebiyat Sosyolojisine Giriş", Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, İstanbul, S. 19-20, 1967.
- LUKACS, Georg: Roman Kuramı, (Çev. C. Soydemir), Metis Yayınları, İstanbul, 2014.
- MERİÇ, Cemil: Kırk Ambar, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1980.
- MEVLÂNÂ Celâleddîn-i Rûmî: Rubailer, H. A. Yücel Klasikler Dizisi, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- MEVLÂNÂ Celâleddîn-i Rûmî: Fîhi Mâ Fih, (Çev. C. Aydın), Türk Edebiyat Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015.
- MEYER, Michel: Retorik, (Çev. İ. Yerguz), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- MORETTI, Franco: Mucizevi Göstergeler, Edebi Biçimlerin Sosyolojisi Üzerine, (Çev. Z. Altok), Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
- MORIN, Edgar: Aşk, Şiir, Bilgelik, (Çev. H. Bayrı), Om Yayınevi, İstanbul, 1999.
- MUALLİM NACİ: Osmanlı Şairleri, Akçağ Yayınları.
- SARTRE, Jean-Paul: Edebiyat Nedir?, (Çev. Bertan Onaran), İstanbul, Payel Yayınları, 1995.
- OKAY, Orhan M.: Sanat ve Edebiyat Yazıları, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.
- OKAY, Orhan M.: Poetika Dersleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2015.
- ÖMER HAYYAM: Dörtlükler, (Çev. S. Eyüboğlu), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- PALA, İskender: Divan Edebiyatı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.
- PAYAM, Nazım: Sılası Türkçe, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2017.
- Seyyid Muhammed Nur'ul-Arabi: Niyazî-i Mısırî Divanı Şerhi, (Çev. M. Tatçı-İ. Özay), H Yayınları, Ankara, 2014.
- ŞENTÜRK, Atilla: Osmanlı Şiiri Antolojisi, YKY Yayınları, İstanbul, 2017.

- ŞEYH GALİB: Hüsn ü Aşk, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2006.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: Edebiyat Üzerine Makaleler, (Haz. Z. Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977.
- TARHAN, Abdülhak Hamid: Makber, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2013.
- TARHAN, Abdülhak Hamid: Bütün Şiirleri, 1-4, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TURAL, Sadık Kemal: Edebiyat Bilimine Katkılar, Ecdâd Yayınları, Ankara, 1993.
- TURAL, Sadık Kemal: Zamanın Elinden Tutmak, Ecdâd Yayınları, Ankara, 2003.
- UYGUR, Nermi: İnsan Açısından Edebiyat, YKY Yayınları, İstanbul, 1985.
- VELİ, Orhan: Bütün Şiirleri, Adam Yayınları, İstanbul, 2002.
- YUSUF HAS HACİB: Kutadgu Bilig, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2018.
- WATT, Ian-BARTHES, Roland: Roman ve Gerçek Etkisi, (çev: Mehmet Sert), İstanbul, Don Kişot Yayınları, 2002.
- WELLEK, Rene-WARREN, Austin: Edebiyat Biliminin Temelleri (Çev. Ahmet Edip Uysal), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1983.
- WITTGENSTEIN, Ludwig: Tractatus Logico-Philosophicus, (Çev. O. Aruoba), Metis Yayınları, İstanbul, 2013.
- WITTGENSTEIN, Ludwig: Estetik, Ruhbilim, Dinsel İnanç Üzerine, Bilim ve Sanat Yayınları, (Çev: A. B. Güçlü), Ankara, 1997.